

YARGI KÜLTÜRÜ - SİYASAL KÜLTÜR

Osman CAN

29.01.2006 http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5495

Emir buyurdu devlet (Adalet Bakanı): Yargının, "Temel hak ve hürriyetlerin en önemlilerinden biri olan ifade ve düşünce özgürlüğü kapsamında yapılan inceleme ve soruşturmalarda, AİHM kararları da dikkate alınarak, yapılan düşünce açıklamalarının eleştiri sınırları içerisinde kalıp kalmadığının titizlikle değerlendirilmesi" gerekecek artık.

"Baş üstüne!" Amir-memur ilişkisi içinde sorunların çözüm yolu netleşti. Devlet emredecek ve yargıç uygulayacak. Sayısını unuttuğumuz uyum paketleriyle insan hakları konusunda bir ilerleme sağlayamayan sistem, yargıçların eğitimi programlarıyla da bir sonuca ulaşamayınca, genelge ile sorunu çözme yolunu deniyor. Yasa işe yaramıyor ve genelge devreye giriyor.

"AİHM kararlarını dikkate al!"

"Baş üstüne!"

Ancak anlamakta güçlük çekilebilecek bir sorun var: Devlet, yasanın dışında bir şey mi? Yargıcın devleti yalnızca emir-komuta/amir-memur ilişkisindeki hiyerarşik dizge olarak algıladığını mı kabul edeceğiz?

Anayasa değişiyor, yasalar değişiyor, ancak uygulama değişmiyor. Soyut ve rasyonel kurallar ve ilkelerden oluşan yasa hâkimiyeti işe yaramıyor. Ancak emir işe yarayabilir!

Hukuk devletinde akla dayalı soyut hukuksal normların egemenliği geçerlidir. Hukukun egemenliği yoksa yerini emir ve direktiflerine dayanan kişi ya da güç ilişkilerinin egemenliği alır. İkincisinde şiddet kültürü egemendir. Şiddetin kendini yalnızca hissettirmesi dahi, dirençleri kırar; bir türlü uzlaştıramayan tarafları anında uysal ve itaatkâr kullara dönüştürür. Şiddetin yerleşik siyasal ve sosyal dizge içinde kendini her defasında yeniden üreterek, bir bilinçaltı toplumsal refleks haline geldiği bu tür toplumsal yapılarda, biçimsel demokratik öğeler bulunsa da, şiddetin kendini her defasında dayatmasıyla demokratik/hümanist/aydınlanmacı tüm maskeler düşer, anında göğüsler önde, baş arkada, eller kalçalara yapışık vaziyette teknil ve rilmeye başlanır.

"Emret komutanım" ya da "Baş üstüne efendim!"

Tekmil ilkokuldan üniversite hayatına kadar, kızlı erkekli, haftanın beş günü, sabah içtimasında kazanılan bir refleks. Tekmil vaziyeti için gür bir ses yeterli... Anında hazırol vaziyetine geçilir ve emir beklenir...

Arta kalan "birey"sel kırıntılar varsa, askerlikte bu arızalar da giderilir. Kızlar da kendilerine biçilen toplumsal roller çerçevesinde arıza yaratacak potansiyellerden zaten yoksundurlar. Bu toplumda temel işlevsel olgu şiddet olduğundan ve iktidarı da şiddet belirlediğinden, iktidarın

amir-memur dizgesi içinde zincirin bir halkası olan kişi, üst tarafından ezilen, ancak aynı oyunu oynamaktan vazgeçmeyen ve altındakini ezen bir rol üstlenir.

Ceplere kimlikler

Birey olamayan, bağımsız kişilik geliştiremeyen ve gür bir sesle hazırola geçip, ikinci bir emirle her yöne sevk ve idareye olanak veren toplumsal davranışa sahip figürlerden oluşan yığınlar ne yapar?

Kimilerinin cebine öğretmen kimliği yerleştirilir, yukarıdaki kutsal döngünün devamlılığına memur kınırlar. Kimilerinin cebine asker kimliği yerleştirilir, vatan ve cumhuriyet bekçisi oluverirler. Polis kimliği verilenler, kamu düzeninin bekçisi oluverirler. Bazılarına ise gizli ve örtülü kimlikler verilir... Düşünmeye gerek yok... Liste uzatılabilir... 'Amir-emir-memur' zincirinin katıksız işlediği bir mekanizma... Davranış kalıpları, düşünce dinamikleri, dikte edilmiş amaçları, meşruiyet araçları hep aynı, siyah-beyaz/dost-düşman keskinliğinde... Yalnızca cüzdanlarda taşınan plastik kimlikler farklı.

Kimilerinin cebine ise yargıç kimliği yerleştirilir, sırtlarına da bir cüppe geçirilir. Bir 'şey' olurlar...

Ancak bu 'şey'i anlamak için, yargıç kişiliğinin gerisine biraz daha eğilmek gerekir. Ağırlıklı olarak taşra kökenlidir. Siyasal dizgenin ve iktidar oyununun dışında bir aileye mensuptur. Aile bu oyunun aktörü değil, kurbanıdır. Toplumun genellikle ezilen kesimine mensuptur. Baba herhangi bir hukuksal uyuşmazlık nedeniyle şehre indiğinde karşısında iktidar ve otorite sembolü olarak "hâkim"i görür. Ezilen sınıfa mensup olmaktan kurtulmanın yolunu bulur; kendisi ezilmişken, hiç olmazsa evladı ezilmesin, o cüppeyi giysin ve yukarıdan insanların kaderine hükmedebilsin. Makûs talihi yenebilmenin koşulu, damarlarında şiddet dolaşan siyasal dizgeye eklemelendir. Bunun yolu da en saygın ve dokunulmaz iktidar rolü olan yargıçlıktır. Kendini tüketme pahasına çocuğunun hukuk okumasını sağlar. Çocuk, gerek temel eğitimin modern kapı kulu yetiştirme metodu nedeniyle, gerekse hukuku kazanmak için giriştiği olağanüstü çalışma temposu nedeniyle çocukluğunu yaşayamadan, toplum ve toplumsal ilişkiler hakkında herhangi bir fikir sahibi olmadan köyden ya da kasabadan çıkar ve hukuk fakültesine kayıt yaptırır. Babasının fedakârlığını, ezilmişliğini ve toplumsal rollerden intikam alma gereğini unutmaz ve bu defa da hukuk eğitimini tamamlamak için kapanır, iyi puanlarla okulunu bitirir. Ancak henüz toplumu tanıma fırsatını bulamamıştır. Ardından, gittikçe zorlaşan hâkimlik sınavlarını kazanmak için yoğun çalışması gerekir. Toplum ve siyasetin işleyişini tanıma fırsatını yine bulamamıştır. Sınav ve mülakatın ardından kısa bir süre sonra Adalet Akademisi'ne davet edilir. Orada ilk öğrendiği şey, dışarıdaki sıradan insanlar gibi davranamayacağı, topluma karşı belirli bir mesafe içinde olması gereğidir. Kıyafetine de dikkat edecektir. Staj eğitiminin ardından kura çeker, cüppesini giyer ve artık topluma adalet dağıtmaya hazırdır. Hiç tanıma fırsatı bulamadığı topluma...

Adâlet değil iktidar

İnsanın kişiliği, çevresel faktörlerce belirlenir. Toplum içinde yaşadıklarıyla, hemcinsleriyle ve karşı cinsiyle olan ilişkilerince, korkuları, sevinçleri, duyumsadıkları, başarı ve başarısızlıklarıyla, kendi entelektüel gelişimine olanak sağlayan okumaları, dinlemeleri ve tartışmalarıyla belirlenir bu kişilik. İnsani, toplumsal ve siyasal olanı bu ilişkileri sayesinde öğrenir. Kişiliği bu yolla oluşur. Yaşamı, doğayı, toplumu ve insanı tanıyabilenler, onlar hakkında adil kararlara imza atabilir.

Ancak bizim yargıç, bu fırsatı hiç yakalayamaz. Zaten babadan itibaren üstlenilen misyon da adalet değil iktidardır. Kişiliğe gereksinim yok, iktidara gereksinim var. Yargıçlık iktidar elde etmenin bir yoludur. Ve yargıç bu iktidarı kendisine giydirilen cüppe ve cüzdanına yerleştirdiği plastik kimlikle elde etmiş olur. Kişiliğini, kimliği oluşturmaya başlar. İktidarca devşirilir. İktidarın ona uygun gördüğü yaşam tarzı, bilim, sanat, felsefe, düşünce ve müzik dünyasından uzak, yargıçlar ya da diğer memurlarla iç içe, lojman-adliye arası bir yaşam tarzı. İçindeki çocuk, gezgin, müzisyen vs. ölüme mahkûm edilmiş vaziyette... Ancak iktidar sahibi...

Yargıca bu iktidarı ve kimliği veren devlet baba. Dolayısıyla, ataerkil ve şiddete dayalı siyasal dizgece oluşturulan oyunun kuralları dışında herhangi bir varlığı da olamaz. O bir memurdur... Ancak sahip olduğu iktidarı ve ayrıcalıkları kime borçlu olduğunu çok iyi bilen bir memur. Bu nedenle, devlet memuru olduğu için devletin her türlü görünüm biçiminin (derin, oligarşik, vesayetçi, insancıl, çağdaş, geleneksel-tutucu, aydın, laik, Sünni-İslam, liberal, seçkin gibi...) yargıçlarda yansıma bulması şaşırtıcı olmamalı.

Anayasa teorisinin klasik ayrımında devletin yasama, yürütme ve yargı erkleri vardır. Siyasal düzenin biçimi, yasama ve yürütme arasındaki ilişkiye göre belirlenir. Bu iki işlev aynı organda birleşiyorsa monarşi veya meclis hükümeti sistemi, ayrılıyorsa parlamenter sistem ya da başkanlık sisteminden söz edilir. Ancak sistem nasıl olursa olsun yargı hep bağımsızdır, neden? Yargının siyasal dizge ve siyasal tercihlerle temelde bir ilişkisi yoktur da ondan. Yargı toplumsaldır, toplumda ve bireyler arasında adaleti sağlamak, uyuşmazlıkları adil bir çözüme kavuşturmak amacına hizmet eder. Bu yönüyle devlet öncesidir. Çünkü adalet devlet öncesidir. Devlete duyulan gereksinim belki, bu işlevi daha sistematik ve elindeki güç kullanma tekeliyle etkin biçimde yerine getirebilecek olmasında yatar. Bu nedenle yargı devletin otantik yönüyle ilgili olmadığı gibi, yargı işlevini yerine getiren yargıcın da memur rolüyle ilgisi olamaz. Yargıç, meşruiyetini ve yargılama gücünü devletin kendisine sağladığı iktidardan değil, adaleti dağıtacağı toplumsal yapıdan alır. Yargıç halk adına karar verir. Yargıcın, hukuk devleti olduğunu iddia eden anayasal düzenlerde siyasal iktidardan doğacak koşullanmalardan, emir ve talimatlardan bağımsız kılınmasının ardındaki düşünce de budur. Demokratik hukuk devletini öngören Anayasa'nın (138. maddesinde) yargıca çağrısı şudur: "Bilgece karar ver!"

Kısacası demokratik bir hukuk devletinde, yargıçlık, halkın onayına dayanan bir anayasa ve bu anayasaya uygun olarak çıkarılmış yasal düzenlemeler çerçevesinde hareket eden, tek amacı adaleti sağlamak ve özgürlükleri korumak olan, 'tarafsızlığının sağlanması' için dokunulmazlıkla donatılmış bir görevdir. İktidar değildir. İktidar olmadığı gibi, iktidarın bir aracı, memuru ya da silahşoru de değildir. İktidar üreten kaynakların, şiddet sarmalının ve davranış kalıplarının bir ürünü de olmamalıdır. Hukukla, özgürlük ve adaletle bağlıdır, bunları somutlaştıran anayasa ve yasalara göre hareket eder, tersine değil. Adalet mülkün temelidir, mülk adaletin değil...

Anayasal ve yasal düzeniyle hukuk devletine dönüşen, ancak hukuk kültürü ve etiği itibarıyla ataerkil ve şiddeti ululayan bir siyasal kültürde tablo farklı... Hukuk değil, emir işliyor, sorunlar çözülüyor. Herkes memnun.

Devlet emir buyurdu: "İnsan hakları konusunda titiz ol!"

"Baş üstüne!"

Ne diyebilirim ki?